

Landskap: Småland Upptecknare: Anna Lönberg, Huskräna
 Härad: Diverse Berättare: olika personer; se uppt. bladens
 Socken: " Berättarens yrke: baksida!
 Uppteckningsår: 1961 Född år   i

Hyddande, utvecklande och roande
föremål för barn i kryppåldern. s. 1-14.

LUF 114

Bärvalk. s. 18-20.

(teckn. sid. 5;
foton sid. 15-17.)

Obs!

Häradet och socknen på baksidan
av uppt.-bladen bör kontrolleras,
eftersom upptecknarens ortsuppgifter
inte alltid stämmer.

Skriv endast på denna sida.

10/8-61

Luf 114

Littqungan i haket minns de flesta äldre åringar, som bott
på landet, har använts på enstaka ställen in på detta
sekel. Den har även funnits industriell tillverkning vid tjugo-
talet, att hänga i en dörrpost, med linor och svarvade
bitar på linorna, och sittbräde. Det var i de stora rummen
eller köken, som den passade. Barnen satte sig där
då de kunde sitta och kugga, eller då man ville
vara i fred för dem. Vissa fick de sitta i bland där
också, men för det mesta togs de ner och lades i
vagnen eller stol då. Ända upp i tre års ålder kunde
qungan användas. "När pojken kinkade gav far,
som var skomakare, den en puff då och då, när den
kom fram till skomakersbordet." Kan det låta då de
gamla berättar. Gästolen minns också de äldre den tycks
ha gått ur modet på alla mittiofallet, men på en gång.
Det ansågs att denna medverkade till att barnen fick engelska
sjukan. Skräpbara barnstolar kan man väl säga, är
borta efter bordstolen, som var ur modet på mittiofallet, men används
i en del hem. och finns kvar ~~i en del hem~~ ibland skräpet.

10/8-61

Bordstolen x har tillv. under ären. Barnstol, och
signer ~~det~~ ännu i modern form. Lamma med ^{handtjenn.} grottstolar
och gallar. Ett litet barn kallades kagge här i haken.
Pallen i enklaste form för, tillv. ~~för~~ ofta av husfadern
själv, den var lika enkel som en ladugårds gäll.
I de fattigare fam. hade de inga lyxsaker för barn, men
man lånade, om någon bekant hade, till. ex. vagnar
stolar, grottstolar, gungor. Kanske man kom över billigt
på någon auktion. Ty möbler vandrade genom aut. ofta
familjer emellan. I stället för gäll att skjuta
framför fick barnet ibland en stol eller kälade.
Nu då barnet är mycket mera för sig kommet, kryppandet
blir ej så långvarigt och det går tidigare än för, behövs
det inte sådana grejor. Kagar, som nu är moderna,
minns man ej från för / de jag tillfrågat / Ingen minns
ljällror på barn. I gåstolen fick barnet framför sig en burk,
som skramlade eller bläran, hädrulle, horn eller häsked,
något som ej skadade barnet. x Bordstolarnas bevarade i Ölnestad.
Skärstad.

Små och handskydd för barn i krigsåldern.

De var av skinn och bands på benäna på ungarna.

På händerna hade de också små pungar av skinn utan tummar, de bands om lederna. De äldre

barnen hade dem sen, gärna till kul och pärlgräsar.

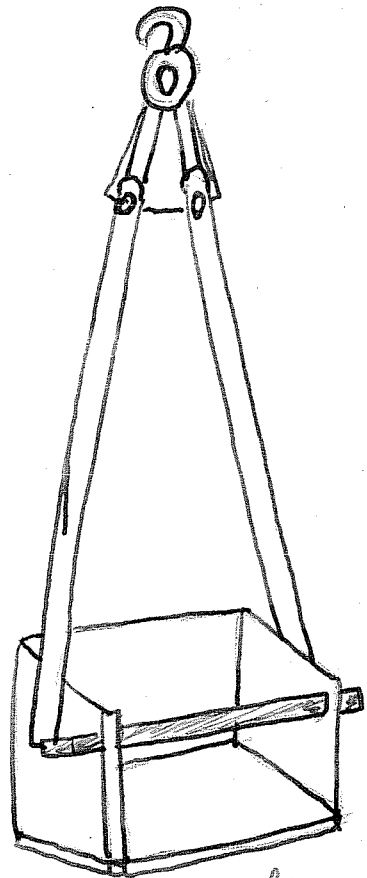
När man började ha kasmatta försvann mer och mer dessa skydd, för alltför få sen, hade visserligen folk kasmatta, men långt ifrån alla. I de fattiga torpen sandade man, och repade enris för att det luktade friskt och slängde på golvet och det var ju inget att krypa på. Men på fötterna hade de sockar av hyggellagd.

Så snart barnen i Bommatorget blev så stora, att de kunde krävla sig upp i bakugnen av tegel, den var jämt grön, och var väldigt stor så låg de inne i den om nätterna på instängda kass av gamla teläder, där var det varmt och gott av värmen från muren. "Vi kunde ligga en tre dygn utan, ja fyra, men får fick ofta laga fogarna mellan stenen by isparkade sönder den."

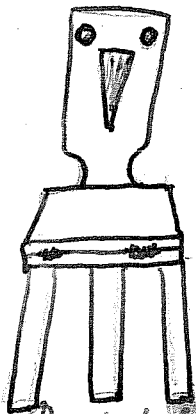
En ~~stora~~ ^{barn} spel i Flakarp. Det var en liten, fäddig stuga.
In och utvändigt. Vedboden var ett vindsteggd av några
stolpar och granisflätade väggar, därjämte ett granisstydd
för toaletten, en bänkpall av enklaste slag. /sängplats i hall.
Fästugan bodde Johanna Lejns mor. Kvart, med rinnande
ögon, skägg skär, led av svält och umbärande. Folk
sade, att hon var en häxa och kunde trolla. Ty även
fattighomen kan bli märkbar. I rummet hängde ett
sällsamt ting, en väls halv m. lång utskuren bräda,
ung. dem. bred. Från denna hängde i olika långa smala
metall kläppar, och under dem vid väggen var
fäst en metall skiva, den var troligen av mässing.
Då den miljö-ärliga gumman spagglade på de svik-
tande golvbräderna, ringlade det och ringde i ystakar,
och man stod som förtärad i dörr porten, och trodde
att denna sak hörd i hörs med svartkonst och holler.
Man kan antaga att detta spel hängts upp till gummans bän-
ke de låg och hörs på golvet. /meddelaren var då i sjuaårsåldern
ungefär, då hon
var där.

ACC. N:R M. 16183:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gunga i Haurida

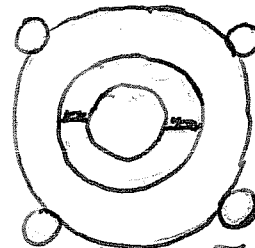

Bordstol
Smedjeberg
Ölmestad.

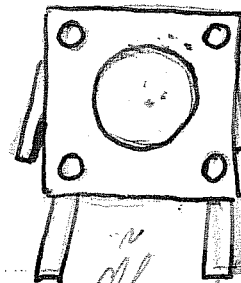

Inura

Leksak att titta
på
sittes i Långflytt
där den roterade av
värmen. eller
på dragluckan
på järnspeisen
för det lilla
barnet att
titta på
Av Stålplåt.
Lommaryd

Ståne-Tranas
gån gjärn
i mitt ringa
(rekonstruktion)

Ölmestad
oftast var stolen
försedd med
hjul.

Kolaryss i taket. En sådan fanns i K. Svenssons hem i
 Bomma borg i Järstorp, där det endast var ett rum i
 hela byggnaden och inget kök, men en hög köksbänk utåt.
 De fyra barnen hade waggats i denna rydd. Den hängde
 i fyra linor i en krok i taket mitt i rummet, ungefär
 en halv m. eller lite till från golvet. Men gav den en
 puff, då man gick förbi. I borg och småställen var
 en sådan vanlig då på slutet. Det sägs
 ej riktigt fint med en Kolaryss, mot en riktig wagg
 av trä på golvet, vilket de mera besuttna bönderna
 hade. Ungefär 1885, hade det hos Israelson, på
 ett litet ställe under frälsögården i Sönderyd, Olmsad
 också en sådan rydd i taket, som Axel Swenberg,
 Olmsad, minnes. Men redan då höll de på att gå
 ur modet för att lämna plats för waggan, och denna
 äterdes, togs vara på och lades ut, tills den var
 utsliten. Men fast de höll sig kvar bra länge, alla
 mina egna önsken mer: Sk-Toréns lög en sådan
 så de var små!

ACC. N:R M. 16183:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Blev även de omödrarna, mer eller mindre, olika på
olika orter. H. Svensson hade visserligen vaggor till
sina sex barn, men den användes ej på mycket,
högst i gungstolen hade kommit på modet. Där lågo
barnen sen, med en arm under armarna med
sötljor och apännen, fastsatta om pinnarna, kudde
vid sidorna. Ibland rullades en pinn under miden,
så att den lutade bakåt. Och barn lärde sig sitta där.
Makarna Levinssons (de är ännu levande och äro ju än gamla)
barn ha legat i gungstolen i st. för vaggan. (Husborna)
Många andra ha sagt desamma om sina barn, näml.
vaggan fanns ju med, förstås, för lilla barnen, de riktigt små.
På hundra till tvåhundra eller kanske något tidigare blev det
modernt med barnsängar, även på landet. Det var ej
bra för hushåll med vaggning, för att nu i sistnämnda tiden
plötsligt blivit bra för hushåll och hela vägen med
vaggning, och vaggan är till högt i gen. bland "de fina".
Vaggan gjorde bysnickaren för det mesta, ofta målade, eller
x såvda de ej lågo i stänga hus förälderna.

ACC. N:R M. 16183:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

brunnmålad, en i Ölmstad var enl. Swanberg, klarröd
med breda vita bänder och klargula mittfält.

Barnen lågo också i jirna vagnar och blev dragna i
dem, så att de ej skulle bli för trötta i gå och krypåldern.

Barnvagnar började ej komma på modes riktigt
för än på tjugotaliet, ibland allmänheten.

Och på natten låg de lilla barnen för de mesta, för,
enligt många utsägo mellan far och mor i ut-
drags sängar - soffan för värmens skull.

På Skolpen en litet ställe i Halmback, fick en dotter där
för femtio år sen ett barn. Dollens föräldrar satte upp en
kotsäng i baket på en svankvass björk eller något
annat segt träslag (en?) Den stackes ner i ett hus i
golvet ev. det för varporna brukade stå. så hängde
korgen i en båg, som sviktade, då man lyfte till
på korgen och denna gungade då upp och ner
i sig för fram och till baka. ungefär efter ~~skedning~~
Barnstolen och sådana saker gingo till. ofta omkring i husen och
veggar gjorde bysnickaren. sålde.

Leksaker. Blåsan. (Skåne) Ursköld, tor Kad, även diborn
lek. Den billiga, starka och så roliga leksaker, de äldre
barnen kivades och tiggade på hos för, "nästa jul är
det min tur", men som givetvis den yngsta fick,
uppsbläst väl, den kunde bli ganska stor, och som
skramla, några riter i stoppad. och en smöre ombun-
det. Det var blåsan, föregångaren till våra upp-
blåsbara ballonger. Jag minns den som leksak. Man
kunde pricka lät med ett ris på den, vilket de lite äldre
barn gärna gjorde. Axel Iwanberg från Ölmstad i Vicks härad,
berättar om dem, hur roliga de var. som en liten kumme.
Inte bara för barnen, var de eftertraktade. Gamla
gubbar ville också ha dem, de förvarade i ett
värdefulla smur i dem och det blev
mycket fänski och hållbart förvarat på detta sätt.
När gummi-bollen kommo på modet så försvann
helt denna sak som leksak, den blev för
simpel. anv. v. äldre barn, utskad som fotboll. 1918/
(Lustarna)

Huvudskydd har använts här och där, t. ex.
 Lappatorpet vid Upps Gräma Hult, hos en skräddare-
 familj, på nitthuset. I Glog hos en torparfamilj i
 Österskog. Det var bara virade linmetraser eller
 ev. flätade (Edith Svensson) utan utsmyckning. De lades
 om huvudet de modern gick ut och barnen var
 ensamma. Fogs nu igen då barnet skulle ligga
 och sova. Om knäna virades vadmalsremmar
 och knöts, då barnet kröps. Träpunga i baket, som
 lånades av annan familj, ej vägg, men polstol,
 gäststol och barnstol, som barnen stöts framför
 sig på golvet "så flisarna rök". (x Hos Edith Svensson
 föräldrar) Men vadderade mössor användes av
 barn i kuppåldern. "Far som hade bra fändes luggade
 maten till barnen". säger E. L. De skulle låta sig äta
 med en liten träsked, sat de i knät första tiden, sen fick de stå.
 I Skövde har i dagarna en mor virkat en tras till
 sin son, av nylonstrumpor, för att skydda hans huvud, då han
 tar sig gå.

Trumpan, som leksak fick barnet bra tidigt ^{ej: kunnat} ^{skötes} på marken. Bollar sydde man själv i ullgarns resten i glada färger. försvarar snabbt, då gummitbollarna kom i bruk i början på denna sekel. Det var olika sätt på bollarna och man kunde också virka kring den eller sätta vackra bygglappar kring. Tråringar, men Benringar vet jag ej, barnet fick dock något att tugga på då tändarna skulle komma. Visbröt t. ex. Den skulle även ge styrka åt tandköttet.
 (Helga Swenberg född 1868 meddelar) Ett halstband av för ^{garnfio?}
 Att sitta. Man staplade knuddar runt om barnet, så att rygg och armar fingo stöd. (Pionfio till halstband.)
 Stora svarta keutor som ^{i slagvatten} blöttes förrän de tändes. Ev. var det annalför.
 Går. Man tog och höll barnet under armarna, och försökte att få det att gå framför sig. Benen kunde tränga ganska slaka och orkeslösa, inemot tvåårsåldern, och den övningen var säkerligen frötsam för både 'läraren' och 'eleven'. Nu går ofta barnet själv redan i ettårsåldern, det lär sig själv.

Sammanfattning: Varmen bostad blev större färdig för de små.
Barnen kan vända ta kungarna av kong eller
från ett års ålder och till i tre års ålder. Det
var kallt i stugorna och golddrag. Från ett ställe
berättas / Beredstad / hur ett litet krypbarn var helt
inmirat i hasor både huvud/så att bara ögonen
synes / och armar och ben, då det hade sig
fram på golvet. För kylans skull omkring 1850 talet.
Gästolen kallades stämnestol / (färstorp) Omodern
även i denna trakt vid rekel skiftet.

Ett linde barn lades vid sträng kyla i
tegelugnen / (nyföt.) Man var orolig om att kryp-
barnen fingo ligga ^{också för kylans skull} och vila, i vagnen
eller ryssen, eller i gungan i taket, att ej deras
slankiga ben skulle överanstängas, sedan de
varit hårt och skakt lindade i nära ett års tid.
För att de skulle bli raka nog. Men även då för
hundra år sen, var man osäker, om det verkligen var så
bra med den hårda lindningen.

Binda barnen. I statar och allmogehem har man gjort det, vid ett soff eller sängen, men även ute. När barnet var i krypåldern och otyglad treårsåldern. När modern mjölkade och skötte lagården till ex. eller arbetade ute, eller annars ville vara ostörd. Man kan säga att barnet kunde vara bundet från en måttid till en annan. Det lade sig och somnade då det blev tröt. Jernstaka fall praktiserats till senare tid. Linan har ersatts av den moderna hagen. Linan var dubbel, lades om nacken och fram under armhålorna, enkel, och kom fram vid ryggen, där träcktes den dubbel in under bandet om nacken, så att en knut bildades där. Det lite mindre barnet knäpades ofta i en korg i ett träd för att vara skyddat mot smor då modern arbetade i skog och mark. (Toldatbarnet i Norra Skär Gränna för sjuttio år sen.) Kunde också hänga i krypewagga på ett par stänger. Det var en mycket vanlig härsam i förtiderna, en grov säckpåse^x. Man kunde även hänga i träd. x lakan eller vasa. använd till iorg på detta sätt.

Det var en småbrukars hustru i Tubbarp
som märkte som, då hinde barnen var nästan
'kräppfärdiga', alltså vakna nog att se sig om
i världen. Sätte dem eller stälde dem rakat upp
och ner i en smörkärna. Sen kunde hon tryggt
arbeta i fred för ungen. Skvallret i byn sade
att sonen blivit läghalt för att han fått
stå för länge i kärnan, att detta sätt
var förkastligt. Det bör ha hänt omkring 1870
Man band barnen ibland vid ett soffben till ex. Det
såg jag 1931 i Höganäs, Skärstad. Modern är sjuttio fem år nu, är.
En handduk eller stor kläde var knutit under armarna på
barnet med knut i ryggen, och så ett rätt långt smörfäst
där, när barnet blev trött lade det sig på magen och somnade.
I Huskvarna hos Kalle Jönas och k. k. Låter Pys stoppade
de för fortio år den ungen i grammofoonstämman, men
detta var givetvis ej allmän sed utan infall
 i fullan / enligt Sten Svensson Långgatan 11 Huskvarna.

Småland

M. 16183 : 15.
FOLKLIVSARKIVET
LUND

Barnstol utan slå fram och stol, mycket vanlig i bonde- och enklare hem under förra hälften av 1800-talet.

Inlämn. av fru Anna Svanberg, Huskvarna

Småland
Västra län.
Ölmestads sm.

M. 16183 : 16.
FOLKLIVSARKIVET
LUND

Nattstol, passare och råttfälla från
Storegården, Ölmstad

1961

Inlämn. av fru Anna Svanberg, Huskvarna

Lomaland
N. Vedbo lfd.
Lommaryds sm.

M. 16183 : 17.
FOLKLIVSARKIVET
LUND

Ifrån Stjärneborgs hembygdsgård, Lommaryd

Inlämn. av fru Anna Svanberg, Huskvarna

Bärvalk. Finns även i Hjärneborgs hembygdsgränd.
 Jag har fått uppg. om fallvalk, i lundaboden på
 Skanalg. fsk. som sålts där för en tio år sedan. Man hade
 hört talas om rådan i Lomedjeberg Ölmstad.) Men —
 Det är antagligt att det är bärvalken, som
 åsyftas i st. för valk för bär i detta fall.
 För länge tid sedan, var bärvalken en mer bär-
 rik. I Ölmstads hembygdsgränd finns en
 sådan bevarad. Den är nu svart och gulbrunligt
 bygg. hård, med mjukt yta, virad av remsor,
 som är fastsydda med små rätta stygn.
 En kändig Krösaplockerska kunde sno ihop
 en bärvalk av graneris, direkt ut i skogen, om
 hon glömt sin egen hemma. På valken kunde
 en förningskorg med en tjugoform, trellis o.
 bär ledigt bäras på huvudet. Långa vägar.
 (Man bar ju också korgen på ett böst och med två
 grimmor rakat opp, på ena axeln.) Huvudkorgen stöddes av en band,
 i andra

ACC. N:R M. 16183:19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kunde en mindre korg bäras. Ivarnberg minns sin
mormor bära, på detta sätt, bär, i sin skogarna vid
Bum. En till, gammal gumma var det i Ingersyd
som hade och använde bär^{valk-}krans. I-gs mormor Brilla
i Bullerbacken hade en fjärdingsväg att gå till
betena och mjölka. Men mjölkhinten bra full
bar hon hem på huvudet och en full hint i den
andra handen. Det var endast gamla människor
som använde denna sed, "men, säger Ivarnberg,
det var en vacker syn att se, vid torgdagarna
i Gräma, då gamla gummor från avlägsna betagna
socknar kommo på gatan med sina stora korgar
på huvudet. Men bröd bars så, av dem, som hade
ridant till avsalu i sina små stugor. I Oddestorp minns
berättaren Ivarnson^{fr. Järstorp} f. 73 en gumma, Johanna på Skullen, hon
malde och sålde grön väja torgdag i Jönköpings. Hon bar
den stora korgen på krans på huvud, då hon gick till Jönköpings
station. 1893. *Hansen följande med de gamla och efterträdde av
x valken. bärsten.

Bärvalkar i Hakarp. Störjan på 1900-talet använde
meddelarens mor boende i Palmelund sådan. Hon
skändes för att gå genom gatorna med tördor på huvudet.
När hon gått Skutaba backen ner och kom till
Skidrons bäck, stannade hon och lyfte ner den. Det
kunde vara bär, smör ägg grönsaker, höns, som skulle
säljas. Hon bar utan stöd och hade oftast en mindre
korg i vardera handen. Hon hade alltid någon av
barnen med som hon fick sitta och vakta Georgen, ty
när kunde hon ej bära allt på en gång. Inom en gumma
Johanna Lejon från Hakarp, hennes man var förtjennare.
De bodde hos hennes mor, som är nämnd i LUF 114.
J. hade en förskräckelig skruma, en väldig utväxt från
bakken ner mot bröstet, men hon gick rakt som en tjus,
med händerna höfterfäst, helt räckt med sina
tördor på huvudet genom Skutaba backens gator. Jag vågar
påstå att dessa två kvinnor var de sista bärvalkarna.
Valken var skimpadad åt insidan. Hos insats för div. kät. är det en
generationer emellan. (firms ev. teck.)